

Merle naast het beeld van Gardel, dat ze voor de Academia de Tango maakte.

De 'tangotranen' van Merle Carvalho

Volg de stille kant van de Amstel en je komt bij het atelier van Merle Carvalho. Dit beeldhouw-
atelier bevindt zich aan de rand van Amsterdam, in een ruimte waar ooit de varkens van boer
Jansen scharrelden. Bij het uitbreken van de varkenspest deed hij zijn dieren noodgedwongen
van de hand en verhuurde de stallen. Nu hebben meerdere kunstenaars er hun atelier.

Merle's atelier is stoffig vanwege alle beelden die er staan, russen brokken marmer, roestige resten van landbouwwerktuigen, een uit houten blokken opgebouwde draaimolen en diverse gereedschappen. Op een bord staat een lasinstructie en aan de muur hangen schorten en een lasmasker. Ook hangt er een kleurig badmintonracket "om de spieren wat te trainen, als die stijf zijn geworden van het gevijl en geschuur aan de beelden." Ik zie beeldjes van marmer, een fragment van een paar dat tango danst, een reliëf, een hoofd en een paar beelden van stieren.

Het beeld van het danspaar stelt Cacho Dante en María Plazaola uit Buenos Aires voor. Toen Merle ze tijdens een salon in Nederland zag dansen, raakte ze ontroerd door de manier waarop hun armen en handen ineengestremeld waren. Merle herinnert zich nog dat ze enigszins verveeld langs de kant zat te kijken, tot haar blik op die prachtige verstrengeling viel: "Op dat moment gaven die handen de intimiteit van de tango weer. Je kent dat misschien wel, dat plotselinge gevoel tijdens het dansen, waardoor het lijkt alsof je even van de grond komt. Zo'n moment wil ik dan vastleggen in marmer, hoewel het misschien nooit lukt. Dat is bij tango ook zo, je ziet mensen mooi dansen en denkt: 'dat wil ik ook.' Vervolgens ontstaat er iets, maar misschien bereik je nooit je doel." In de arm van María viel een barst. Betekent de barst dat Merle haar doel niet bereikte? "Marmer is niet altijd overal van

dezelfde kwaliteit. Omdat het op sommige plaatsen poreus is, kan het zomaar breken. Maar zo'n breuk kan ook bij het beeld gaan horen, al hoop ik dat ik Maria's arm niet zal hoeven te lijmen."

De tangodansers worden in haar atelier omringd door stieren. Ik vraag mij af of de stieren iets met het tangopaar te maken hebben. Is een stierengevecht niet ook een soort dans? Hier protesteert Merle heftig tegen: "De stier staat niet in de stal pasjes te oefenen. Bovendien is tango een samenspel tussen twee mensen, terwijl het bij een stierengevecht om een ongelijke strijd gaat. De stierenvechter legt de stier de passen op en het staat van tevoren vast dat de stier verliest. Mijn aandacht gaat uit naar de kracht van het beest. Ik toon de stier in een ineengedoken houding, terwijl hij al halfdood is en tot zijn laatste snik zijn horens omhoog werpt. Die kracht om te overleven tot de laatste snik fascineert mij net zoals de tango mij fascineert. Toch hebben de stieren die ik maak weinig met tango van doen."

Danspaar in Argentijns marmer (24cm)

V.l.n.r.:

(Onaf) beeld van Cacho Dante en Maria Plazaola

Van armervoedsel tot tangotranen

Koffertjesproject

Merle maakt beelden, objecten, schilderijen en tekeningen. Naast haar beeldhouwatelier aan de Amstel heeft zij nog een atelier aan huis, in de binnenstad van Amsterdam, waar ze vooral schildert en kleiner werk maakt. Het is er ruim en licht, erg geschikt om te schilderen. Op zolder is nog een ruimte waar verschillende objecten en kleine (wassen, gipsen en stenen) beelden staan. Hier gaat het vooral over tango. Ik zie tangoschoenen, een beeld van Carlos Gardel en op tafel ligt een aantal (hoe kan het ook anders) exemplaren van La Cadena.

De tangoschoenen staan nu model voor een serie kleine schilderijen en waren in het verleden onderwerp van een object dat de titel *Basispas op de muur* draagt. Voor dit werk had Merle meerdere paren schoenen nodig die zij leende van collega-tangueros en tangueras. Vooral de mannen vroegen haar om zuinig met hun schoenen te zijn. Mannen hebben meestal minder schoenen dan vrouwen en doen waarschijnlijk daarom moeilijker afstand van hun geliefde tangoschoenen. Vrouwen bleken er nauwelijks een probleem mee te hebben. Sommige dames, zoals Mirta Diaz, leenden zelfs hun eerste paar dansschoenen uit. Dat Merle voorzichtig met de schoenen moest omgaan, droeg bij aan de constructie van het kunstwerk: ze bedacht een manier om de schoenen aan de muur te bevestigen, zonder ze te beschadigen.

Bij de serie schilderijen van schoenen werd Merle geïnspireerd door haar tangodansende vriendin Hannah Snel. Hannah kocht ooit een paar prachtige tangoschoenen bij *Flabella* in Buenos Aires, maar bleek er niet op te kunnen dansen. Daarom gaf zij ze aan Merle, die er evenmin op kon dansen. Ze besloot ze dan maar te gaan schilderen. Dit was het begin van een serie schilderijtjes van tangoschoenen: "Tot nu

toe zijn het helaas alleen maar vrouwenschoenen. Ik zou ook graag eens mannenschoenen schilderen. Bijvoorbeeld die van Jan Dirk van Abshoven, die ik laatst zag dansen op schoenen die een beetje gescheurd waren bij de kleine teen. Van die schoenen moet hij wel erg houden, anders had hij ze al lang weggedaan."

Naast de schoenen staat een klein bronzen beeld van Carlos Gardel. Het is het proefmodel van het eerste echte grote beeld dat Merle maakte, in 2000, het was een opdracht van de Academia de Tango in Amsterdam, waar het beeld nog altijd staat. Toen ze er aan begon, wist ze nog weinig van Gardel, hoogstens dat hij een groot tango-

Cassettebandportret van Carlos Gardel

zanger was en dat er een beeld van hem op zijn graf in Buenos Aires staat. Wat Gardel voor veel Argentijnen betekent, wist ze nauwelijks. Lalo Diaz noemde Gardel: *Un padre y un dios* (een vader en een god) en riep: "Doe maar!", toen Merle hem voorstelde een levensgroot beeld van Gardel te maken voor de Academia. Ze maakte het beeld en toen het af was, werd het door de Argentijnen hier ook als een godheid geëerd en wilde iedereen ermee op de foto. Ze zagen er de personificatie van Gardel in Amsterdam in. Merle: "Ongelofelijk! Hoe een heel volk hem adoreert. Daar kon ik met mijn nuchtere Nederlandse mentaliteit nauwelijks bij. Toch ben ik het later beter gaan begrijpen. Ter inspiratie luisterde ik tijdens het maken van het beeld naar een cassettebandje van Gardel en toen ik op een gegeven moment, ter afwisseling, eens Pugliese wilde draaien ging dat niet. Ik moest naar Gardel luisteren om het beeld te kunnen maken. Later heb ik nog een 'cassettebandportret' gemaakt van Gardel, een portret van het stukgedraaide cassettebandje met die cassette eronder."

Merle gebruikt wel vaker alledaagse voorwerpen of producten voor haar kunstwerken. Voor de expositie *A través de los ojos del tango II*^{**} maakte ze een serie uit uitjes gekerfde 'ogen'. Ze kwam op het idee toen ze zilveruitjes schoonmaakte om in het zuur te leggen en dacht aan de titel van de tentoonstelling. Merle: "Ik was op zoek naar 'ogen' en toen ik die zilveruitjes zag, dacht ik: daar snij ik ze uit. Van uien moet je huilen en eigenlijk zijn dat 'valse tranen'. In de voor immigranten moeilijke periode waarin de tango ontstond, waren uien het voedsel voor de armen en daarmee de 'voedingsbodem' voor de dans. Nu leidt de tango alleen nog tot 'gemakkelijke tranen.'"

Zo kwam ze ook op het idee van haar koffer-

tjesproject. Merle vroeg zich af wat nou eigenlijk dat vage 'tangogevoel' is waar iedereen het over heeft, of dat misschien ook bestaat uit 'gemakkelijke tranen'. Toen ze op het Waterlooplein tegen een partij koffers aanliep, ontstond het idee tangoliefhebbers dat 'tangogevoel' te laten verbeelden in zijn of haar eigen koffertje. Uiteindelijk liet ze 115 tangoliefhebbers koffertjes vullen die ze exposeerde in verschillende tangoscholen.^{**} Volgens Merle waren er juweeltjes bij: "Er bleek veel meer in die koffers te zitten dan 'tangogevoel', want daar kun je weinig mee. Wat algemeen wordt afgedaan als 'typisch tango', blijkt voor iedereen juist heel verschillend te zijn. Precies dat wilde ik onderzoeken, maar ik stond toch versted van de resultaten. Mensen blijken ongekende mogelijkheden te hebben om met hun creativiteit om te gaan."

Zelf maakte zij ook een koffertje met een danspaar uit bladmuziek, dat omhoog komt als je de koffer opent. Voor Merle is de tango vooral: "de muziek die door je lijf gaat als je dans". Zij is doodongelukkig als zij niet kan dansen, want: "dansen, dat is het helemaal!"

Het dansen creëert volgens haar een overgave die je openstelt voor verschillende vormen van kunst. Maar, of ze nu een beeld maakt van een tangopaar, van een tangomythe als Gardel, schoenen schildert of uien kerft tot 'tangotranen'; het blijft tango wat de klok slaat. Op een enkele stier na. ■

Zie ook de website van Merle Carvalho: www.merlecarvalho.com

^{*} *A través de los ojos del tango* (Door de ogen van de tango); een groepsexpositie die plaatsvond in 2004 (deel I) en 2006 (deel II) in de ABC Treehouse Gallery in Amsterdam.

^{**} Het project is nog niet helemaal af. Het is de bedoeling dat de koffertjes met inhoud worden gefotografeerd om er een boek van uit te brengen. Merle heeft daarvoor al diverse uitgevers benaderd, maar het boek is er nog niet. Merle is nog steeds op zoek naar een geschikte uitgever.

Anton Martineau: “Mijn schilderijen zijn niet okselfris, en dat is de tango ook niet”

Voor de schilder Anton Martineau (1926) is het leegknijpen van een tube verf “een erotische sensatie die leidt tot erotiek op het doek. Maar die is er pas als de schilder in het schilderij, evenals in de tango, de weg kwijt is.” Eén van zijn markante uitspraken uit de documentaire *Schilderen is mijn zuurstof** die over hem en zijn collega's Corneille en Jan Sierhuis gemaakt is. Ik vraag mij af wat hij hiermee precies bedoelt, en ook welke rol de tango speelt in zijn leven en zijn werk.

DOOR ANITA BRUS

Anton Martineau schildert niet alleen, hij dicht ook. In zijn gedichten over de tango heeft hij het over *medeplichtige draaikonten* en het *draaien op vunzige schoonheid*. Als ik zijn ruime atelier binnenkom zie ik vlezige vrouwen met veel kont en borst die van de grote, aan weerszijden opgestelde doeken lijken af te spatten. De figuren zijn onregelmatig en kronkelig, eerder van een ‘vunzige schoonheid’ dan ideale modellen. “Ik fatsoeneer nooit een schilderij”, vertelt Martineau. “Als ik eenmaal een lik verf heb neergezet, blijf ik er daarna van af. Ik ga het niet mooier maken. Je moet de humor zien van de uitgljier, bovendien verveelt gladstrijken al snel. Mijn schilderijen zijn niet okselfris en dat is de tango ook niet, hoeveel parfum je ook spuit. Je mag best een zweetluchtje ruiken.”

Hoeren

De doeken in het atelier maken deel uit van de serie *De hoer en het matroosje*. Hoewel deze schilderijen geen letterlijke verbeelding zijn van de tango, hebben ze volgens Martineau wel degelijk alles met tango te maken: “Ik heb hierbij een tangogevoel. Het zijn momentopnames van de matrozen met hun grote grijpgrage handen die het zware werk doen. Al schilderend geef ik zo'n matroos een bepaalde mimiek die past bij zijn relatie

met de hoer. En de hoeren trekken vieze gezichten, want die doen het niet voor hun plezier en zijn als vlinders zo kwetsbaar naast die opgeblazen matrozen. Je zal maar tegenover zo'n kerel staan!”

In Antwerpen zag Martineau ooit stoere havenwerkers die als stevige travestieten in kraaltjesjurken met hun harige benen op maat 47 de tango dansten. Hij vertelt dat hij in Parijs woonde, in een huis met hoeren. Maar dat zijn vroegste herinneringen aan de hoeren stammen uit zijn jeugd in Amsterdam, toen hij ze als kind samen met zijn moeder bezocht. Zij las tarotkaarten en ging in de kroegen op de Zeedijk langs de hoeren om hen te voorspellen of ze die ene man zouden treffen die hen zou verlossen uit hun hoerenbestaan. Hij mocht mee en kreeg tijdens het kaartlezen ‘opzetcakejes’. Dat waren speelgoedkoekjes die je als figuurtjes in elkaar kon zetten en die hem al vroeg hielpen zijn fantasie te prikkelen: “Waarschijnlijk was ik het jongetje dat er het langst mee speelde en er het minste van at.”

Tangosentiment

In het ouderlijk huis was de zondagmiddag een attractie. Zijn ouders rolden het vloerkleed op en schoven de lamp opzij. En dan werd er tango gedanst. Zijn vader sleepte zijn moeder door de kamer op de muziek van een 78-toerenplaat van Gardel. Ze hadden slechts een paar tangoplaten. “Die werden grijs gedraaid en zo tussen je hersencellen gemetseld. Mijn moeder was helemaal bezeten van de tango en kleepte zich ook zo. Zij droeg *caracoles*, van die haarlokjes die ingevet als krul tegen het voorhoofd of langs de slaap werden geplakt. Mijn vader droeg zo'n arbeiderspet met kleverige klep die hij nooit afzette. Hij danste altijd met een sjekkie tussen zijn lippen en een bierglas

in de hand. Daarbij droeg hij smalle punt-schoenen die hij iedere ochtend glanzend poetste. Alles kon slobberig zijn aan hem, maar aan die schoenen zag je dat hij een man van stijl was. Met zijn sjekkie en pet was hij een schilderachtige, karakteristieke figuur die bij de tango paste.

Mijn moeder knipte zorgvuldig tango-plaatjes uit tijdschriften die ze vervolgens inlijstte en boven het dressoir hing. Na een tijd bleef daar hooguit een skelet van een danspaar van over." Martineau noemt de tango een sentiment waar hij mee opgroeide en dat altijd deel uitmaakte van zijn leven. Hij was al vroeg gek op accordeonmuziek. Zijn moeder riep af en toe straatmuzikanten naar boven die dan op hun accordeon een tango speelden in de Malandosfeer. Van de Argentijnse tango hadden die muzikanten toen nog nooit gehoord. In de Amsterdamse Jordaan werd een gekuiste versie van de tango gedanst waarbij de man zijn hand nooit helemaal op de bil van de vrouw legde. Hier golden de regels van fatsoen.

“Het delirium en de dronkenschap van de tango kun je niet leren”

Het morsige van de tango

Martineau heeft een hekel aan regels en fatsoen. Tango heeft volgens hem geen vaste regels: “Tango kun je niet leren. Je kunt de passen leren, maar niet het delirium en de dronkenschap van de tango.

Tango is voor mij niet zo maar een dans voor bruiloften en partijen, maar een grote kunst die hoort bij de zelfkant van het leven. Ik voel mij aangetrokken tot het morsige van de tango, dat wat gezien werd als ordinaar, de stilettohakken, doorschijnende bloesjes en zware make-up, het kleffe aanraken en op elkaar geplakt zijn, het benaderen, tarten en weer loslaten. Bij het dansen boetseer je in de ruimte. Soms sta je stil, je beweegt je ogen niet, en dan ineens breek je los. Het vraagt om eigen initiatief. Je maakt de dans groter en rijker vanuit wat je op het moment doet vanuit je verbeelding. En je hoopt dat je daar iedereen mee verbaast, maar nog het meest jezelf, zonder er een wedstrijd van te maken. Wedstrijddansers met rugnum-

mers dansen hun partijtje subliem, terwijl de tango juist iets is voor mensen van alle soorten, dikke en dunne mensen, die zelfs tango dansen op geruite pantoffels.”

De pikanterie van het dansen

Dat 'morsige van de tango' is ook aanwezig in zijn schilderijen, hoewel hij nooit iets vooropzet: “Als ik begin te schilderen ben ik dat schilderij, of die schoenen, de kleur stropdas die ik draag of iets anders. Ik laat mij leiden door het onverwachte. Je stelt je misschien een schilder voor die denkt: ‘wat ga ik vandaag eens maken’, en dan het startschot: tango! Maar zo werkt dat bij mij niet. Alle verf en krijt staan altijd in de aanslag, en als ik dan om mij heen kijk zie ik de morsige handdoeken,

het vuile servies, de boeken die ik nog moet lezen en de vieze kwasten, alsof ik mijn atelier droom. Vanuit die droom wil ik de sensatie van een tekening of schilderij beleven, en begin ik met een lijn. In het schrijven van die lijn, vanuit het warrige van wat er op het netvlies langs elkaar heen schuift, zie ik de armen en handen ergens naar toe gaan, en doemt er ineens een tango op. Maar dat was niet de opzet. Het had ook een ander verhaal kunnen zijn. Ik haal het uit de verzameling beelden die boven komt drijven in de warrigheid, en er zijn periodes dat er niets anders komt dan tango's. En als het tango is kun je niet een kous tekenen zonder jarretel, want in de pikanterie van het dansen is er altijd wel een stukje been te zien met een streepje jarretel waardoor dat been zo gretig wit lijkt."

Van de werking van hun ontblote lichaamsdelen zijn de dansende dames zich zeer bewust volgens Martineau. Daarom schildert hij ze ook halfbloot: "Het past bij de gevaarlijke kant van de tango als een ingehouden dans, waarbij je wordt geleid door de hand van de meest gevaarlijke engel die je dicht tegen een vrouwenlichaam duwt, zonder dat je die vrouw met voorbedachten rade wou strikken. De vrouw toont ook in haar kleding dat ze je tot gevaarlijke hoogte zal optillen."

**"Met erotiek
schilder ik de
schaamte aan
flarden"**

Gedichten

I
Jij danst in je eigen leegte
het is jouw piste
het is verlaten en er is niemand
en de muziek heb je zelf afgemaakt

ja, moe was je
je staat in het zwarte beeldvenster
leeg en de afstand
en je hoopte op het explosieve

dans, dans nu het lichaam als een puzzel
zo warhoofdig op de maten
maar dan op de liefde

geef me je stukgebeten lippen
met de smaak van je overgave

en jij medeplichtige draaikont in de ruimte
blijf je in een windhoos
niet denkend hoe jouw partner sussend is

en op de dansvloer de golfslag van vloeibaar zweet
en grenzeloos jezelf op elkaar genageld zijnde gevloerd
en alle heiligen zijn gevluht.

II
Dansen wij samen
in wulpse lussen die onze angst
gevangen houdt
de smartlappen doordrenkt
met goed betaalde tranen

gaan wij linksom en rechtsom
op het likwerk van lokkende hoerenwijsjes
met dichtgevouwen houvast
van een vet geverfde kus een zoen te maken

siervogels op springveren schoenen
met ernst
laat mij en met schaarse passen vetter
dan woorden de weg is nog zwarter
maar jij bent al bijna lief en dichtbij

kus me in jouw vloeïend zelfportret
ook op oude melodieën
een geknuffelde wanorde
broodnodig met uitgestoken tong
dansen over onze verknoeide aarde.

Anton Martineau noemt zijn gedichten "een poging om de tango te begrijpen". De gedichten werden door hem voorgedragen bij exposities, onder begeleiding van improvisaties op de bandoneon, en als teksten bij zijn tangotekeningen.

Erotiek speelt in zijn schilderijen een belangrijke rol en hij schildert er naar eigen zeggen "de schaamte mee aan flarden". Een schilderij is volgens hem een emotionele daad en geen wandverversing die je overal kunt kopen. Soms willen hele families elkaar niet meer zien omdat er een schilderij van hem

in de kamer hangt. Of men schuift er een gordijntje voor. Toch doet hij geen concessies in de schilderkunst of in de tango: "Er zijn tangofanaten die zeggen: "Die kan er niks van". Dat komt doordat ze niet herkennen wat ik doe. Maar ik heb dat onwaarschijnlijk grote tango-gevoel op mijn manier. Lalo Diaz prijst

mij om hoe ik met de tango omga. Het valt op terwijl andere paren niet opvallen. Maar in Nederland vindt men alles wat buiten het gangbare valt al snel aanstellerij. Daarom zijn wij ook niet verder gekomen dan onze *Driekusman*: klomp, stap, klomp, stap, draaien en terug, en klomp, stap, klomp, stap."

**“Ik laat mij
leiden door het
onverwachte”**

Noch in de tango, noch in de beeldende kunst kun je de passie en erotiek buitensluiten, vindt Martineau. "Het is de prikkel en de uitdaging. Als je die uitschakelt sta je met één voet in een klomp en met de andere in een tangoschoen, en dan kom je niet ver. Je gaat pas goed als je voelt dat de vloer schroeit onder je voeten. Daarmee verlies je je en raak je de weg kwijt. Juist dan drijf je het spel op de spits, zowel in de tango als in een schilderij, om niet te blijven steken in regels, fatsoen en mooi makerij". ■

**“Ik voel mij aangetrokken tot
het morsige van de tango”**

* *Schilderen is mijn zuurstof*, documentaire over de schilders Corneille, Anton Martineau en Jan Sierhuis, gemaakt door Barbara Makkinga en uitgezonden door de AVRO in 2007.

Marianne van Berlo: “Ook als schilder kun je oud worden met de tango”

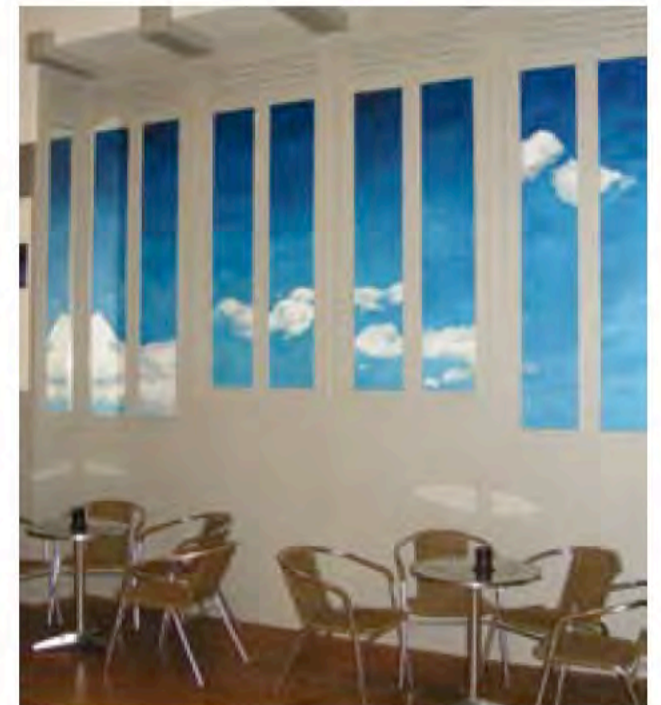
Toen Marianne van Berlo in 1985 afstudeerde aan de kunstacademie in Den Bosch, schilderde zij wolkenluchten en dieren. Dat veranderde toen zij begin jaren negentig gegrepen werd door de tango. In tangosalon De Plantage, die zij met haar partner Arjan Sikking runt in Amsterdam, zie je naast schilderijen van tangodansers ook stroken geschilderde wolkenluchten. Hoe verhouden deze wolkenluchten en eerder geschilderde apen en kippen zich tot haar huidige tangotaferelen? Ik vraag het haar in de salon, omgeven door schilderijen, tekeningen en kaarten van haar werk.

DOOR ANITA BRUS

Duiven

Net zo uitbundig als alles voor ons ligt uitgestald, vertelt Marianne van Berlo over de diverse beelden. Enthousiast wijst zij op de duiven die de tangodansers op haar schilderijen omgeven: “Duiven zetten hun borst op. De mannetjes die hier goed in zijn, zijn het meest geliefd bij de vrouwtjes. Dat is in de tango niet anders: de mannen die het beste kunnen dansen, houden hun borst naar voren. Pas dan ben je als man echt aanwezig. Daarom past het zo goed bij de Argentijnen. De Nederlandse man valt dat duivengedrag doorgaans moeilijker.”

Marianne zegt dat ze vaak een andere invalshoek heeft dan de meesten, als ze naar dingen kijkt: “Anderen zien die duiven bijvoorbeeld alleen maar als schijtbeesten. Maar ik zie in duiven en kippen de samenshoring die je ook bij mensen treft. Ik heb een tijd kippen getekend. De hiërarchie in het kippenhok viel me echt op. Ook als ze op stok gaan, is er een duidelijke rangorde. Er zit systeem in de wijze waarop duiven en kippen groeperen, net als bij de groepering van tangodansers in een salon. Duiven zijn bovendien stads-

beesten. Je ziet ze veel op pleinen, zoals het Plaza de Mayo in Buenos Aires. Ze zijn in mijn schilderijen ook daarom een mooie metafoor voor de tango.”

Een tuin van illusie

Duiven zijn alledaagse beesten en wekken juist daarom de interesse van Marianne. Ditzelfde geldt voor de gewone mensen in Buenos Aires: zij maken de meeste indruk op haar. Toen zij er in 1991 voor het eerst de salons bezocht, kreeg ze kippenvel van het leeftijdsloze van de tango. Van het eenvoudige gegeven man/vrouw/muziek/dansvloer in de Confitería Ideal. Dit in combinatie met de vergane glorie van het

interieur: “Ik kan eindeloos naar die mensen kijken. Hun dans grijpt mij meer aan dan een spectaculair optreden. De nostalgie ontroert en is als een film. Je voelt dat er nog zoveel meer achter zit.”

Op haar schilderijen gaan dikbuikige mannen op in de omhelzing met fraai uitgedoste, volslanke vrouwen, omgeven door de betovering van de salon. Zij noemt de tango “een tuin van illusie” en heeft het over “sympathiek klein burgerdom”, waarbij de gewone man de ster is: “Het heeft iets surreëls omdat het boven het normale leven uitstijgt. Mensen zoeken dat en kunnen het met elkaar delen. Daarna worden ze weer teruggeworpen in hun harde bestaan.” Volgens Marianne wordt de tango iedere keer weer opnieuw gemaakt tussen mensen, en wordt in Buenos Aires zelfs wat lelijk is door de tango mooi: “Mensen maken sfeer als ze de salon binnenkomen, ook als er alleen maar formicatafels staan onder tl-licht. Oude mensen die strompelend uit de taxi komen, lijken ineens twintig jaar jonger als ze gaan dansen. In Nederland is dat anders. Hier moet je van te voren sfeer maken, willen mensen zich thuis voelen.”

Glaasjes rode wijn en peren

In Nederland schilderde Marianne aanvankelijk de herinnering aan wat ze zag in de salons van Buenos Aires: “Veel van de eerste tangoschilderijen die ik zo maakte, zijn naïeve beelden. Een oliepastel toont bijvoorbeeld een danspaar waarvan de

vrouw in een spagaat staat die helemaal niet kan.” Dat verandert enigszins als ze ook aan de hand van foto's gaat werken. De figuren worden dan dikwijls weergegeven in zwart wit en hebben meer licht en schaduwwerking. Een van de eerste, op foto's geïnspireerde werken is een oliepastel van Anibal Troilo, de beroemde bandoneonist. Ze kent hem alleen van foto's, waarop hij volgens haar met zijn hangende gezicht en zijn ogen dicht, een geweldige kop heeft.

Een mooie anekdote over de rol die de herinnering en foto's in haar werk spelen is gebaseerd op twee schilderijen: “Op het eerste schilderij staan drie mannen die ik

ooit in een Nederlandse salon zag, met een glaasje rode wijn voor zich, terwijl ze naar de dansers keken. Ik schilderde hen vanuit mijn herinnering. Op een gegeven moment riep iemand: 'Marianne, daar danst een van die mannen uit jouw schilderij!' De man in kwestie was een Argentijn die hier in Nederland op bezoek was. Ik nodigde hem uit in mijn atelier, waar hij zichzelf op het schilderij herkende. Hij gaf mij een foto van zichzelf waarop hij zijn zwangere vrouw tango leert dansen in de keuken, voor de koelkast. Aan de hand van die foto maakte ik een tweede schilderij van een dansend paar voor een koelkast, waarbij ik de twee glazen op de koelkast veranderde in peren, als verwijzing naar haar zwangerschap. Ik ben hierna meer aan de hand van foto's gaan werken, omdat ik ontdekte dat ze een schilderij kunnen verrijken."

Stelen van de ziel

Soms geeft ze degenen die ze schildert ook iets terug in de vorm van een foto of een kaart. Marianne maakte schilderijen en tekeningen van Carmencita Calderón, die nog danste toen ze al honderd was. Zij mocht haar alleen schilderen en fotograferen als ze ook haar hele familie op de foto zette. Dat vond ze geen probleem, want ze doet graag iets terug voor iemand die zij schildert: "Je steelt toch iets van hun ziel. Een van de redenen dat ik kaarten laat drukken van mijn werk, is dat ik ze kan uitdelen. Mensen zijn vaak erg trots als ze een kaart krijgen van een schilderij waar ze zelf op staan."

Er zijn kaarten van schilderijen en van tekeningen. In Buenos Aires heeft zij altijd een schetsboek en vulpenseel bij zich, waarmee ze snelle tekeningen maakt. Die tekeningen ontstaan ook achteraf, soms naar foto's, maar meestal uit herinnering. Ze weet in een paar lijnen de omhelzing neer te zetten van een oud mannetje en een wulpse vrouw met een geprononceerd achterwerk. "Maar de tekeningen zijn niet altijd meteen raak. Ik maak er erg veel, en gooi vervolgens weg wat mislukt is."

“Je steelt toch iets van hun ziel.”

Milongakoeien

Er waren ook periodes waarin zij nauwelijks schilderde. Omdat ze even een andere techniek wilde uitproberen, of omdat ze het te druk had met dansen. Ze boetseerde een tijd portretten, om zichzelf te dwingen tot het aanbrengen van meer diepte: "Zo'n kop moet je steeds draaien om hem van verschillende kanten te bewerken. Daardoor werd ik me beter bewust van de ruimte. Dat zie je terug in mijn schilderijen. Maar ik heb ook tijden gehad waarin ik nauwelijks beelden produceerde, omdat we bezig waren met de inrichting van de Plantage, of optraden met Carel Kraayenhof. Bij die show trokken we voortdurend in een busje door het hele land. Dan kon ik wel aan een schilderij beginnen, maar het ontbrak mij aan tijd en rust om het af te maken."

Inmiddels is er meer rust. Ze heeft de draad van het tekenen en schilderen weer opgepakt, hoewel de onderwerpen soms verschuiven. Afgelopen zomer tekende zij tijdens haar vakantie opnieuw dieren. Ditmaal geen duiven, kippen of apen, maar koeien. Zij noemt ze "mijn milongakoeien", hoewel ze zegt dat niemand anders er een relatie met de tango in zou zien: "Ik noem ze zo, omdat die koeien zo'n typische manier van lopen hadden, door het strak neerzetten van hun poten. Het waren bergkoeien, en die zien er met hun bijzondere horens wat primitiever uit dan onze koeien."

We komen terug op haar interesse voor bepaalde dieren en wolkenluchten. Marianne legt uit dat het eigenlijk steeds om onderwerpen gaat die haar op een bepaald moment aangereikt worden door haar omgeving, en waar zij vervolgens moeilijk meer van los komt. Toen zij en haar partner in Ierland waren, werd zij helemaal in beslag genomen door de prachtige Ierse wolkenluchten. In Artis tekende ze bijvoorbeeld apen en in Argentinië werd het tango. De tango is volgens haar onuitputtelijk, en ze zegt er een heel leven mee vooruit te kunnen. "Want ook als schilder kun je met de tango oud worden." ■

Schilderijen van Marianne van Berlo zijn te zien op haar site www.tangoalma.nl en in tangosalon De Plantage

